

HHS

1. De **Hersteld Hervormde Vrouwenbond** voert dit jaar actie voor het seminarium. We zijn onze vrouwen erg dankbaar voor dit besluit en we zien ernaar uit dat deze actie een blijvende verbondenheid tussen de gemeenten en het seminarie bestendigt en verdiept. Overigens heb ik begrepen dat er ook studenten zijn gevraagd om hier en daar bij een plaatselijke vrouwenvereniging voorlichting te geven. Misschien een idee voor anderen?
2. Voor studenten in **financiële nood** zijn er regelingen en vangnetten binnen de HHK. Mocht je hulp nodig hebben om daarin de weg te vinden, dan is de secretaris van COV (dr. P. de Jong, COV@HHK.nl) bereid deze te verlenen.
3. DV 31 augustus is er de **jaaropening HHS**. Op deze avond zal de Heere een zegen gevraagd worden voor het werk van de docenten, studenten en de activiteiten van het Hersteld Hervormd Seminarie. Tevens is de avond bedoeld om elkaar te ontmoeten. Op deze avond hoopt dr. P.C. Hoek een lezing te houden over 'Alsof God door ons bad. Prediking als bediening der verzoening'. Dr. P de Vries neemt de meditatie voor zijn rekening.

Voorafgaande aan de jaaropening zal er een cursusmiddag zijn van Up-a-Tree. Deze middag is bedoeld voor alle seminariestudenten. Tijdens de avond zal er ook kennisgemaakt worden met de eerstejaars. Met het oog hierop worden studenten, die dit jaar hopen te starten met de studie theologie aan het Hersteld Hervormd Seminarie, hartelijk uitgenodigd voor deze bijeenkomst (eerstejaars, graag aanmelden voor de jaaropening via dr. P.C. Hoek, pc.hoek@kpnmail.nl).

Deze jaaropening staat niet alleen open voor studenten en docenten, maar is toegankelijk voor allen die de opleiding van predikanten in de Hersteld Hervormde Kerk een warm hart toedragen. Iedereen, van jong tot oud, is hartelijk welkom deze avond bij te wonen. Het streven is om de opening niet steeds op dezelfde locatie te laten plaatshebben. Na Soest, Ridderkerk en Putten is nu Kesteren (Overste J.M. Kolffstraat 1) de plaats van samenkomen. Aanvang 19:30 uur (19:00 uur inloop met koffie, thee)

4. Evenals vorig jaar hebben dit jaar in samenwerking met Driestar Educatief **reformatielezingen** georganiseerd in het kader van Studium Generale. De planning is als volgt:
  - a. 14 september: dr. P.C. Hoek: Vrijheid als gebondenheid aan de genade
  - b. 5 oktober: drs. J.L. Schreuders: De betekenis van Dordt voor het kerkrecht
  - c. 19 oktober: Dr. B.J. Spruijt: De strijd om Dordt in de negentiende en twintigste eeuw
5. DV 14-16 november is er in Dordrecht **The International Synod of Dort (1618-1619). Contents, Contexts, and Effects, 17th -21th Centuries**. Voor informatie en aanmelding, zie www.dordrechtmuseum.nl/synod.

Herdenking Dordt

DV zaterdag 17 november is er in Dordrecht Het symposium zal worden gehouden in de aula van het Wartburg College locatie Marnix, Prof. Waterinklaan 41 in Dordrecht van 10.00 – 17.30 uur. De herdenkingsbijeenkomst is 's avonds in de historische Grote Kerk van Dordrecht aan de Lange Geldersekaade en vangt aan om 19.30 uur. Thema: **Dordrecht's Erezuil, *herdacht en herleefd***. Dit wordt uitgewerkt aan de hand van het volgende programma:

Kerkhistorische accenten:

- Prof. dr. W.J. op 't Hof: Inleidende opmerkingen over de synode van Dordrecht (1618-1619) en onverwachte visies op deze synode bij nadere reformatoren.
- Dr. H. Uil: De Dordtse Synode en de jeugd; de catechese als middel tot uniformiteit van de leer.

Theologische accenten:

- Prof. dr. W. van Vlastuin: Is de remonstrantie toch gereformeerd ?
- Ds. G. Clements: De onfeilbare vruchten van de verkiezing naar aanleiding van artikel 1.12 van de Dordtse Leerregels.

Actuele betekenis:

- Ds. J.M. de Heer: "Ik open mijn hart voor", de actualiteit van het Dordtse debat rond algemene verzoening en vrije wil.
- L. van der Tang: Belijnd belijden in een postmoderne tijd.

De sluiting van het symposium zal worden verzorgd door Ds. C.P. de Boer, Christelijk Gereformeerd predikant in Sliedrecht.

Aanmelden

U kunt zich aanmelden voor deelname aan het symposium door een mail te sturen naar symposium@cbgg.nl of telefonisch via het Bureau voor Kerkelijke Dienstverlening (0348-489900). Daarnaast wordt u verzocht om het inschrijfgeld van € 15,00 over te maken op bankrekeningnummer NL65 RABO 0178968056 t.n.v. Generale Synode Gereformeerde Gemeenten met duidelijke vermelding van naam en adres en t.b.v. aanmelding symposium. Deelnemers ontvangen kosteloos een lunch. De lezingen zullen worden gebundeld en door uitgeverij De Banier worden uitgegeven. Deelnemers kunnen na afloop van het symposium deze uitgave tegen een gereduceerde prijs aanschaffen.

Voor eventuele vragen: symposium@cbgg.nl of 0348-489900

STUDENTENRAAD

De samenstelling van de SR is op het moment als volgt:

- Jaar 1: Evert-Jan van Ettekoven;
- Jaar 2: Henk Ottema (voorzitter);
- Jaar 3: Alexander den Hartog;

- Jaar 4: Eelco Verhelst;
- Jaar 4/5: Eimert Haakmeester;
- Jaar 6: Thomas Bakker (secretaris).

We willen jullie ertoe oproepen gebruik te maken van de Studentenraad. Heb je vragen over de studie, voorstellen tot verbetering van de opleiding – laat het ons weten. Dat kan via de vertegenwoordiger van je jaargroep. Het kan ook per mail, via het emailadres van de SR: studentenraadhhs@gmail.com.

Christus als Middelaar van engelen

Wie vandaag op internet naar engelen zoekt, vindt miljoenen hits. Wie verder geen onderzoek uitvoert, krijgt de indruk dat het bij deze verwijzingen om een Bijbelse notie gaat. Maar als we iets nauwkeuriger kijken, zien we dat hier niet om de engelen gaat die we uit de Schrift kennen. Daar zijn engelen geen lievige zachtgroene of lichtblauwe wezens die onze zelfontplooiing dienen. In de Bijbel gaat het om ‘krachtige helden’, die iets uitstralen van Gods majesteit en die altijd vrees inboezemen. Het is niet voor niets dat een engel bij zijn verschijning altijd als eerste zegt: „Vreest niet.”

Het is begrijpelijk dat christenen in de gereformeerde traditie zich afzijdig houden van deze moderne engelenhype. Als onze huiver hiervoor echter betekent dat we ons afzijdig houden van elke belangstelling voor en elk besef van engelen, vervallen we in het andere uiterste en zitten we gevangen in een reactiehouding. Het is een slechte zaak als onze jongeren meer van engelen meekrijgen via de Amerikaanse romanschrijvers Frank Peretti, Randy Alcorn, Shaunti Feldhahn, Tim LaHaye en Jerry B. Jenkins dan vanaf kansels of vanuit de opvoeding.

Duizenden beschermengelen

Wie enigmatische vertrouwd is met onze traditie weet dat voor de reformator Johannes Calvijn engelen net zo reëel waren als voor ons de gezinsleden, de klasgenoten of de collega’s op het werk een levende realiteit zijn. Dacht men in de Vroege Kerk en in de tijd van de Reformatie veelal vanuit één beschermengel voor elke gelovige, Calvijn onderstreepte dat elke gelovige wel duizenden beschermengelen om zich heen heeft. Maarten Luther merkte op dat hij dagelijks tienmaal gewurgd zou worden als de trouwe engelen niet voor hem zouden zorgen. Bij puriteinen is ook een diep besef hoe de engelen als het ware de ‘bodyguards’ van de gelovigen zijn. John Owen schrijft in zijn uitleg van de Hebreeënbrief heel concreet over de manier waarop (gevallen) engelen inwerken op onze fantasie, verlangens, gedachten, dromen, invallen en verbeelding. De duivel gebruikt dat om ons te verleiden, terwijl de goede engelen ons zo prikkelen tot het goede. De oma van H. F. Kohlbrugge zei eens tegen haar kleinzontje: „Lieve Herman, wat er ook gebeurt in je leven, de Vader in de hemel zal je door Zijn engelen bewaren.” Wellicht heeft deze kleinzoon door de opvoeding van zijn oma een extra gevoeligheid voor de activiteit van engelen ontwikkeld. Zo wees hij later als predikant op de overvloedige hulp van engelen: „De engelen dragen uw lichamelijke en geestelijke noden langs deze ladder, dat is Christus, tot God in de hemel. En langs dezelfde ladder brengen ze u allerlei troost, leven en zaligheid. Zo leeft de gemeente, al weet ze het veelal niet, te midden van engelen.”

Hoofd

In dit artikel wil ik vooral een ander aspect uit onze traditie aan de orde stellen, namelijk dat Christus ook wordt gezien als het Hoofd van de engelen. We komen dit onder meer tegen op tal van plaatsen in de kanttekeningen bij de Statenvertaling. Als we bijvoorbeeld in Genesis 16:7 lezen over de Engel van de Heere die de vluchtende Hagar bezoekt, hebben de kanttekenaren aangetekend: „Dat is, het Hoofd der engelen, de Heere Christus, Die daarom ook HEERE genoemd wordt.” De strekking is dus dat Gods Zoon een engel heet, omdat Hij het Hoofd van de engelen is. Deze gedachte treffen we ook in de kanttekeningen op Deuteronomium 33:2, Daniël 10:3, Mattheüs 25:41, Efeze 1:10, Kolossenzen 2:10 en 19, Hebreeën 2:7 en Openbaring 12:7.

Dat Christus het Hoofd van de engelen is, betekent volgens de kanttekening op Kolossenzen 2:10 dat de engelen hun geestelijk leven in Christus hebben: „En hoewel de goede engelen de verlossing door Christus niet van node hadden, als niet gevallen zijnde, nochtans blijkt hieruit dat zij door Hem ook in hun gelukzalige stand in der eeuwigheid worden behouden. Waarom zij ook, onder de vergadering dergenen waar de gelovigen bij zijn gekomen, geteld worden, Hebr. 12:22, en uitverkoren engelen worden genaamd, 1 Tim. 5:21.”

In onze traditie dacht men dus niet alleen vanuit de uitverkiezing van engelen, maar ook vanuit Christus als de Behouder van engelen. Het ging hierbij niet om de verlossing van de gevallen engelen. Maar er was een diep besef dat engelen ook uit zichzelf niet staande kunnen blijven en volharden in de relatie met God. Ook engelen hebben Christus als Middelaar nodig om zalig te zijn. We zien hier iets oplichten van Christus als Middelaar voor het geheel van de schepping. Het is veelzeggend dat we deze noties in de kanttekeningen aantreffen. Het is een aanwijzing dat het hier niet gaat om privé-opvattingen van een aantal theologen of predikanten, maar dat dit tot de kerkelijk aanvaarde inzichten behoort die het persoonlijk niveau overstijgen. Dat wordt ook nog eens bevestigd als we deze noties tegenkomen in artikel 12 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis waar staat dat de goede engelen door Gods genade staande zijn gebleven.

Calvijn

Calvijn maakt de idee dat Christus de Middelaar van de engelen is nog concreter door te spreken over hun verzoening door Christus. Calvijn leidt dit af uit Kolossenzen 1:20: “En dat Hij door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed van Zijn kruis, door Hem zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelf, hetzij de dingen die op de aarde zijn, hetzij de dingen die in de hemelen zijn.” De reformator vraagt zich dan eerst af of er wel sprake kan zijn van verzoening van engelen, omdat engelen niet gezondigd hebben. Hij overweegt dan de vertaling en uitleg dat het gaat om verzoening tussen engelen en mensen. Maar als hij dan nogmaals goed naar de tekst kijkt, staat er toch echt dat de aardse en de hemelse dingen met God verzoend worden. Derhalve is het voor Calvijn ‘een gedwongen sluitrede’ dat het echt gaat om de verzoening van de engelen. Hij ziet twee redenen om over de verzoening van de engelen te spreken. In de eerste plaats hebben engelen Christus nodig omdat zij als schepselen hulpbehoevend zijn. Als schepsel zijn zij

niet in staat om zichzelf staande te houden en zouden zij evenals Adam in zonde kunnen vallen. Daarom hebben ook engelen Christus als Middelaar nodig om niet van God af te vallen.

De tweede reden dat engelen verzoening nodig hebben is wegens hun werken. Hun werken zijn in vergelijking met Gods volmaaktheid onvolkomen. Calvijn leest in het boek Job dat God in Zijn engelen ook ongerechtigheid vindt. We kunnen hierbij denken aan Job 4:18 en 15:15. Het zou niet vreemd zijn als dit van kwade engelen werd gezegd, maar Calvijn is er diep van overtuigd dat deze notie betrekking heeft op de goede engelen.

Dit roept wel een vervolgvraag op, omdat de goede engelen niet zondigen. Calvijn bedoelt dat de heiligheid van de Schepper van een andere orde is dan de heiligheid van de engelen als Zijn schepselen. Gods Schepper-heiligheid is oneindig, terwijl de schepsel-heiligheid eindig is. Daarom zijn zelfs de engelen in vergelijking met God onheilig en onrechtvaardig, zodat de rechtvaardigheid van de engelen als zodanig niet genoeg is om in relatie met God te zijn en te blijven. Zodoende hebben ook de engelen Christus als Middelaar nodig.

Calvijn hoort dus in deze tekst de tweevoudige verzoening van de engelen. Als hij in dit verband spreekt over een ‘gedwongen sluitrede’, onderstreept dit dat deze woorden niet anders uitgelegd kunnen worden. Overigens komt deze benadering in zijn preken over het boek Job verschillende keren naar voren.

Onze broeders

Deze geluiden worden breed gedragen in onze traditie. De bekende Matthew Mead verbindt genade, verkiezing en het bloed van Christus als een eenheid met elkaar: „Genade is het manna der engelen, het geestelijk brood waarmee zij, die in hun wezen heilig zijn, gevoed worden en waardoor zij bestaan. De engelen leven van genade en houden stand door genade. Genade en vrede zijn de vruchten van Gods eeuwige verkiezing. Genade en vrede zijn de vruchten van het verlossende bloed (Hebreeën 9:22) van Christus’ verwerving.” Deze uitspraak van Mead is opvallend, omdat hij aan Christus’ bloed betekenis toekent voor de engelen.

De puritein Richard Sibbes belicht in een preek over Lukas 2:14 een ander aspect als hij onderstreept dat we in Christus ook gemeenschap met de engelen hebben. Ze zijn als het ware onze broeders in Christus en ze behoren tot dezelfde familie: „Er is een Geest van vereniging tussen hen. Dezelfde Geest Die ons door het geloof aan God verbindt, verbindt ons door de liefde met elkander. Alle vrede met God, met de engelen en met de schepselen is in Christus bevestigd.” Bij Andrew Gray komt in de bundel ”De verborgenheid des geloofs ontsloten” de volgende passage voor: „Zullen de engelen misschien niet lachen om onze dwaasheid, dat wij deze Vorst van liefde onderwaarderen en Hem minachten Die in de tweevoudige gemeente daarboven in hoge achting wordt gehouden en hoog vereerd: de gemeente van de engelen en van de geesten van de volmaakte rechtvaardigen?” Gray gaat blijkens deze passage uit van twee soorten ‘gemeenteleden’ in de hemel, namelijk geredde mensen en engelen. Bovendien blijkt uit dit gedeelte dat engelen en zalige mensen Christus de lof toebrengen voor Zijn verlossingswerk. We kunnen in de derde plaats in deze passage horen dat het dwaasheid is om geen oog te hebben voor

deze realiteit in Christus. Impliciet roept de jonge Gray ons op om de volle glorie van Christus als Hoofd van engelen en mensen te aanbidden.

Gekortwiekt?

Het komt mij voor dat wij deze noties, dat de engelen ook bij Christus behoren, in de loop van de geschiedenis zijn kwijtgeraakt. Ongetwijfeld zijn we orthodox genoeg om te belijden dat engelen bestaan, maar de vraag is of de engelen functioneren in onze beleving van de eredienst, in ons wereldbeeld en in ons persoonlijk leven. Dan hebben we het nog niet eens over de vraag in hoeverre het in onze ziel functioneert dat engelen ook behouden worden uit genade en Christus als Middelaar niet kunnen missen.

Ik denk dat ons gebrek aan bewustheid van engelen een graadmeter is voor de mate waarin we tot onze moderne tijd behoren. We hebben waarschijnlijk meer meegekregen van een modern wereldbeeld dan we ons bewust zijn. Ons wereldbeeld is plat geworden. We zijn ontvankelijk voor een materialistisch opvatting van de werkelijkheid waarin alles wordt bepaald door oorzaak en gevolg. Het is dan nog maar een kleine stap om een evolutionistisch wereldbeeld te aanvaarden.

De impliciete aanvaarding van een materialistisch wereldbeeld brengt ook met zich mee dat we de realiteit niet meer op een geestelijke wijze beleven. De eeuwigheid wordt een aanhangsel bij het aardse leven, in plaats van dat dit aardse leven in het teken van de eeuwige toekomst staat. Voor het kerkelijke en geestelijke leven betekent deze verplating dat we de rijke troost van de engelenzorg missen. De keerzijde hiervan is dat we de geestelijke strijd met de gevallen engelen onderschatten. Onze Heidelberger zet ermee in dat onze enige troost in leven en sterven is dat Christus ons verlost uit alle heerschappij van de duivel.

Het verbleken van de geestelijke wereld brengt ook met zich mee dat we geen oog hebben voor de engelen als onze broers in Christus. Zo verliezen we het zicht op het grootste gedeelte van onze geestelijke familie. Als dat geen gemis is! Het betekent ook een verarming in de aanbidding, omdat we minder zien van de veelkleurigheid en de weelde van Christus' werk, waar ook de engelen in delen. Als dat geen verarming is!

Kortom, hebben we de reformatorische theologie en spiritualiteit niet gekortwiekt? Kunnen we theologisch en geestelijk wel in de lijn van de gereformeerde traditie staan zonder het gereformeerde wereldbeeld en engelenbeeld? Is de gereformeerde religie niet veelmeer omvattend dan dat we een aantal leerstellingen isoleren uit de rijke veelkleurige context en daarmee aan de haal gaan?

Winst

Met de voorgaande vragen pleit ik voor een herwaardering van onze traditie, ook in relatie met de geestelijke wereld van de engelen. Wat zou het een winst zijn als we niet meer zitten opgesloten in het hier en het nu, maar vrijuit ademen in de rijkdom van Gods schepping waarvan de zichtbare wereld slechts het kleinste deel is. Het zou een geweldige bevordering van het geestelijke leven met zich meebrengen, het vergroot de weerbaarheid ten aanzien van de

verleidingen van het materialisme en het brengt een extra medicijn tegen de secularisatie van het verlangen van het hart met zich mee. Het besef van de geestelijke wereld van de engelen maakt Gods zorg in de geschiedenis en in ons persoonlijk leven ook buitengewoon concreet. Bovenal verdiept het besef van de geestelijke realiteit de heerlijkheid van Christus Die ook Middelaar van de engelen is. Dat is het meest aangelegen punt.

GEESTELIJKE LESSEN VAN KENNETH MACGRAE (9)

Opnieuw luisteren we naar de geestelijke levenswijsheid die Kenneth MacRae (1912-1963) in zijn ambtelijke bediening opdeed, omdat we hierin iets proeven van de Schotse Christocentrische affectieve spiritualiteit:

- The Lewis singing today appealed to me very much. It was just glorious to hear that multitude sing, their voices slowly heaving and falling like waves in an ocean of melody. I do not suppose I shall ever hear anything so like the song of glory in this world.
- The wild loneliness of it all was sweet to me. I felt something of what I used to feel long ago when I would wish that the mountains and glens of the Highlands might be found in heaven. I have less of that spirit now. The world is not so golden. I have learned more as to the desperate nature of sin. I could never be eternally content here now, no, not even if sin were taken away.
- It is most probable that no gift, no pains, a man takes to fit himself for preaching, shall ever do good to the people or himself, except a man labour to have and keep his heart in a spiritual condition before God, depending on him always for furniture and the blessing. Earnest faith and prayer, a single aim at the glory of God, and good of people, a sanctified heart and carriage, shall avail much for right preaching. There is sometime somewhat in preaching that cannot be ascribed either to the matter or expression, and cannot be described what it is, or from whence it cometh, but with a sweet violence, it pierceth into the heart and affections, and comes immediately from the Lord. But if there be any way to attain to any such thing, it is by a heavenly disposition of the speaker

Tot slot

Er ligt weer een academisch jaar achter ons. Er is veel gebeurd in onze persoonlijke levens, in de studie en in Gods koninkrijk. Het is goed om even op adem te komen, opdat onze ziel extra voeding krijgt en we ons leven bemediteren in het licht van het eeuwige leven. Wat zijn dan veel dingen betrekkelijk en wat kunnen we druk zijn met dingen die tijdelijk zijn. En andersom, de geringste zucht van ons hart op de adem van de Heilige Geest zal meegaan in het eeuwige leven. Immers, de werken zullen volgen (Openb 14:13). Wat uit God is, wordt niet in een grote prullenbak gegooid, maar gaat mee in het eeuwige leven. Dat geeft ons leven eeuwigheidsgewicht in de kleinste dingen.

jullie W. van Vlastuin

